THE HEBREW JOURNAL

דער אידישער זשורנאַל

THE HEBREW JOURNAL,
PUBLISHED BY
JOURNAL, PRESS, LIMITED
The Only Daily Jewish Newspaper in the Province of Ontario
542 DUNDAS ST. WEST. Telephone Trinity 6830-6831
M. Clavir, Pres. and Gen. Mgr.
Entered as Second Class Mail Matter at C. P. O. Toronto

דרייצען יאָר

נאָוועמבער 2, 1917.
נאָוועמבער 2, 1930.

דרייצען יאָר זענען אַוועק צווישען די צוויי דאַטומס, און וואָס פאַר אַן אונטערשייד די דאָזיגע דרייצען יאָר זענען מיט'ן יעצטיגען פינאַל, צו וועלכען עס האָט דערגרייכט גראָדע אין דער צייט, זעען די אידישע נאָס האָט זיך געקליבען צו פייערען די כ׳ר מצוה, די דרייצעך־יעריגע עקזיסטענץ פון דער באַלפור דעקלאַראַציע.

"זיין מאַיעסטעט׳ס רעגיערונג באַטראַכט גינסטיג די עטאַבלירונג אין פאַלעסטינע פון אַ נאַציאָנאַלער היים פאַר'ן אידישען פאָלק, און וועט באַנוצען די בעסטע באַמיהונגען צו דערגרייכען דעם צוועק".

אַזוי האָט די בריטישע רעגיערונג דערקלערט דורך איר דאַמאָלסט־דיגען אויסער'ן מיניסטער, לארד באַלפור. און וואָס איז דען ניט פאַרגע־קומען פאַר די לעצטע דרייצען יאָר, מיט די אַלע פאַפּיערען און אויס־טייטשונגען זוועגען דעם.

אין ענדליך דער העכסטער פינאַל, וואָס מאַכט צו נישט דעם גאַנצען היסטאָרישען דאָקומענט — די באַלפור דעקלאַראַציע.

נימאָ נאָך אַזאַ לאַנד, וואו עפענטליכע מיינונג שפּיעלט אַזאַ גרויסע באַדייטונג, זוי אין ענגלאַנד, ווי בײַם בריטישען פאָלק.

אין אין אונזער יעצטיגער צרה, איז די איינציגע האָפנונג וואָס עס איז אונז פאַרבליבען — איז די דאָזיגע עפענטליכע מיינונג, צו וועלכער מיר דאַרפען זיך זוועדען. און פון וועלכער מיר מוזען זוכען אונזער חיזק.

דער מענש דענקט און גאָט לענקט — אָבער אַן אַלט אידיש שפּריכ־וואָרט, אין גענגליכער האָט מען, אַז צום דרייצענטען יאָר באַלפור דעקלאַרע־ציע, וועט דער צוזאַמענקונפט זיין אַ גאַנץ אַנדערער. אַ פייערונג, אַ יובעל, אויסגעלאָזען אָבער האָט זיך אַנדערש. אַנשטאַט פרייען זיך מיט אַ פרייד־דיגן, מוזען מיר נאָר אויפהייבען אונזער פראָטעסט־שטימע געגען דעם אימ׳יש־ר׳, וואָס ענגלאַנד וויל געגען אונז באַגיין.

אָבער דאָס עקשנות׳דיגע אידיש פאָלק, וועט פון דעם ניט ארונטער־פאַלען ביי זיך. אין אויף קיין איין מינוט ניט אויפגעכען די ארץ ישראל האָפנונג.

מען קען פאַר אונז נאָר מאַכען דעם זוג שווערער, אָבער ניט צו־שיידען אונז. ווייל פאָלק און לאַנד קענען קיינמאָל ניט צושיידט ווערען.

אין מיר וועלען צולעצט דאָך אַלעמען באַזיעגען, סאַי אונזערע איי־סערליכע שונאים און סאַי אונזערע אינערליכע.

אונזער היסטאָרישע עקשנות, אונזער גרייסקייט צו ברענגען פאַר ארץ ישראל דעם שווערסטען קרבן — דאָס וועט אונז ענדליך צו אונזער ציעל דערפירען. און מיר וועלען נאָך אין פרייד דערציילען זוועגען די טרע־רען מיט וועלכע מיר האָבען געוויינט.

* * *

וועלען היינט אין אַ סך אידישע שטעדט פאָרקומען פאַרזאַמלונגען, און אויך אין מאַראַנטאָ. וועלען מיר זיך צוזויפאַזאַמלען אין מעסי האַל.

מעסי האַל האָט שוין צוגעזען גרויסע אידישע פאַרזאַמלונגען פון צייט צו צייט. און אַזעלכע דאַרף אויך זיין די היינטיגע. וועלכע זאָל איבער־שטייגען מיט איר גרויסקייט אַלע פריערדיגע.

זאָל אין ענגלאַנד אויך געהערט ווערען אונזער פּראָטעסט־שטימע!

מלחמות און זייערע אורזאַכען

דער פרינץ אָף וועילס, קעניג דושאַרדזש׳ס עלצטער זון און דער צו־קונפטיגער יורש עצר, האָט לעצטע וואָך אַדרעסירט די דעלעגאַטען צו דער אימפּעריאַלער קאָנפערענץ. ער האָט אויסגעקליבען פאַר זיך זייעה אַ גע־וואַנטע, אָבער דאָך, פּאָפּולערע פראַגע. דאָס איז די פראַגע וועגען מלחמות אויף דער וועלט און וועגען דער מעגליכקייט צו פאַרזיכערען אַ שטענדיגען שלום צווישען פעלקער.

און געדעדט האָט דער פרינץ זייער שיין. ער האָט אויפגעוויזען מיט אַלערליי פאַקטען אַז מלחמות זענען אַן אומגליק און אַ פלאָג פאַר דער מענש־הייט. אַז כדי צו פטור ווערען פון דער מכה וואָס רופט זיך מלחמה, איז נויטיג אַז אַלע פעלקער פון דער וועלט זאָלען האָבען אַ געגענזייטיגען צוטרוי אין אַנדערן, אין אַז פון דער פאַרגאַנגענהייט ווען עס איינע צו די אַנדערע, און אַז עס זאָל הערשען אַן ענגערע קאָאָפּעראַציע צווישען די פעלקער פון דער וועלט. אַז אַזעלכע אידעאַלע משיח׳ס צייטען?

דער פרינץ איז מיט דער מיינונג אַז אַזעלכעס איז יאָ מעגליך צו דערגרייכען. נאָר מען דאַרף פון בלויז זעלען. און אַלס ביישפּיעל ברייענגט ער אונז די פריינטליכע משפחה פון דער גרויסער ענגלישער אימפּעריע, וועלכע שטעלט מיט זיך צוזאַמען אַ פערטעל פון דער גאַנצער מענשהייט פון דער וועלט. ער צייגט אונז אָן אויף דער מוסטערהאַפטער פאַרשטענד־ניש וואָס הערשט צווישען די פאַרשיעדענע אייראָפּעיאישע מלוכות. און ער פרעגט. וואַרום איז אַזעלכעס ניט מעגליך צווישען די איבעריגע לענדער פון דער וועלט.

אָבער דער ענטפער אויף זיין פראַגע ליגט דאָך אייבענאויף. קודם כל איז כדאי צו געדענקען אַז די גרויסע אמוניציע־מאַגאַזינען לאָזען ניט לויפען די מאַשינען פון זייערע גרויסע פאַבריקען אומיסט און אומנישט. זיי זוכען נוצען פון זייער ארבייט און דער איינציגער נוצען זייערער, זענען מלחמות. און כדי צו ברענגען צו דעם, האָבען זיי ספּעציעלע אָנגעשטע־לט אָנגענטען וועלכע האָבען פאַר זיך אין אויפגאַבע ווי בלויז צו פאַרזיין האַס צווישען פעלקער און פעלקער.

צווייטענס שפּיעלען דערביי אַ גרויסע ראָליע אַלטע חשבונות וואָס איין פאָלק האָט מיט׳ן אַנדערן. און פאַרלויף פון הונדערטער יאָרען האָ־בען זיך אָנגעזאַמלט צווישען זיי פאַרשיעדענע פאַרדרוסען. די אַמוניציע־מאַגאַזינען באַנוצען זיך גוט מיט די דאָזיגע סאָרטען פאַרדרוסען און מען הויבט אָן אויפוועקען פאַטריאָטישע געפילען ביי יעדער פון די לענ־דער. און דאָס איז שוין געגוגו. אַזוי שנעל ווי די פאַטריאָטישע סטרונגעס זענען אָנגערירט געוואָרען איז עס שוין איינע פון די לייכטסטע זאַכען צו דערוועקען ביים פאָלק אַ פאַרלאַנג פון קריעג, אָדער פון גיקס זיין זיך אַן דעם צווייטען פאָלק.

אַ חוץ דעם שפּיעלען דערביי אויך גאָר אַ וויכטיגע ראָליע די מיליטע־רישע איבונגען וואָס מען לערנט מיט די שול־קינדער. איינפלאַנצענדיג אַזאַ אַרט, בײַ זיי אַ ליעבע און אַ רעספּעקט צו דער שווערד.

אַט די דאָזיגע אַלע אורזאַכען זענען דער בעסטער ענטפער אויף דעם פרינצ׳ס פראַגע פאַרוואָס עס איז ניט מעגליך קיין שטענדיגער שלום אויף דער וועלט. זאָלען אַדרבא די דאָזיגע אורזאַכען באַזייטיגט ווערען, און מען קאָן דאַמאָלסט זיכער זיין, אַז קיינע אפילו פאַר שלום וועלען מער ניט נייטיג זיין.

נייע ביכער אין דער דייטשער שפּראַך

ביבליאָגראַפישע נאָטיצען.

פון נ. האַבער

די איצטיגע צייט איז אַם בעסטען מסוגל אַרויסצוברענגען פאַרשיעדענע נײַ־קייטען אויפ׳ן ביכער־מאַרק. עס קומט ווינטער און דער עולם ווייל לעזען. עס איז דערביבער קיין חידוש ניט, וואָס אַלע דייטשע פאַרלאַגען אַרבייטען איצט מיט גרעסטער אנשטרענגונג אַרויסצוברענגען אַלץ מעהר אינטערעסאַנטע ביכער.

צאַלאַנעי:

דער דאָזיגער פאַרלאַג, וועלכער איז אין וויען און ווערט געצעהלט צו די גרעס־טע פאַרלאַגען אין דער גאַנצער וועלט, האָט נאָך וואָס אַרויסגעבראַכט דעם דריי־טען פון שלום אש׳ס „מבול", מאַסקווע. לכבוד דעם יום טוב איז אש איצט אין וויען און ניט איבער פאַר זשורנאַליסטען אַז די הייפּט פיגורען פון זיין „מבול", דעם לעהרער הורוויץ, דעם יונגען דאָקטאָר און נאָך און נאָך פאַרשיינען האָט ער גע־קענט פערזענליך און האָט זיך באַמיהט זיי אַזוי צו שילדערען, ווי זיי זיינען באמת געווען אין לעבען. אין „מאַסקווע" שילדערט אש די צייט ווען די באָלשעוויס־קעס האָבען נאָך וואָס איבערגענומען די ממשלה. די אייפרעדענונגען, די איבערלע־בענישען און בכלל דאָס גאַנצע דאַמאָלס־דיגע לעבען ווערט געשילדערט אין אַזעלכע לעבעדיגע פאַרבען ווי נאָר שלום אש קען. דאָס בוך איז אין דייטשער שפּראַך אַרויס־געבראַכט געוואָרען אין אַ פייגער פאַרם, שעהנער שריפט אַזוי אַז כמעט קען וויינשען אַז אידישע ביכער זאָלען אויך אין אידישע פאַרלאַגען אַרויסקומען אַזוי שעהן ווי ביי פּאול צאַלאַנעי אין וויען.

דרייטאַמאַקען.

דער דאָזיגער פאַרלאַג אין מינכען, וועלכער האָט שוין אַרויסגעבראַכט עטלי־כע אינטערעסאַנטע אידישע ביכער, ווי למשל פייכטוואַנגערס „יוד זיס" איצט אַרויסגעגעבען פון האַטואַני „באַנדי וניגאַר". אַ בוך אויס׳ן אידישען לעבען פון דער פרייהייטס באַוועגונג אַרום 1848. דאָס לעבען פון באַלבאַטעשע פאַמיליעס. צו יענער צייט, זייערע דאַנות און שמחות, זייער לעבען און אַרבייטען שילדערט לאַטוואַני מיט אַזאַ מייסטער־שאַפט, אַז עס דאַכט זיך אונז אַז מיר זעהען די טיפען ביז׳לדער פאַר אונזערע אויגען. האַטואַני פאַרדיענט אַ גרויסען יישר כח, וואָס ער האָט זיך די מיה גע־נומען יענע צייט אונז צו שילדערן, וועלכע איז שוין באַלד פון אונז פאַרגעסען געוואָ־רען און וועלכע פאַרדיענט פאַרט עפּעס גע־האַלטען צו ווערען.

רעקלאַם.

פון דעם רירעוודיגען פערלאַג פילים רעקלאַם אין לייפּציג קומען איצט אַרויס צוויי אינטערעסאַנטע ביכער. ראַבערט וואָלטערס „לעפּלער", דאָס לעבען פון דעם באַרימטען וועלט־וואַנדערער לעפּלער, וואָס האָט זיך אַרומגעטריבען אין דער גאַנצער וועלט, האָט אויסגעדיענט אַלע מיני פלאַכות. זיינע נסיעות זיינען זעהר מייסטערהאַפט געשילדערט. אויך דאָס צווייטע בוך פון טאַני ראַטמונד „גלאַז". שילדערט אונז אין אַ געטריי בילד דאָס זיבעצעהנטע יאָהרהונדערט. וועגן אין די דייטשע קליינע דערפלאַך אַרום דעם שוואַרצוואַלד האָט זיך אָנגעהויבען דער ערשטע אַרבייט ביים בלאָזען גלאַז. די צרות און קרענק וועלכע מען האָט גע־האַט דורכצומאַכען. אָבער אויך די פרייד וועגן עפּעס אַזאַ געלעגענהייט, פאַרזעצען אונז אין דעם בוך אין גרויס ערשטוינען און מיר באַגעגענען זיך וואָס מיר האָבען פאַר די צרות און קרענק וועלכע מען האָט גע־האַט דורכצומאַכען. אַזאַ נסיעה איז אַ גרויסער פאַרגעניגען אַז אַזאַ אַרט אין אַ גרויסער פאַרם שריט אויפ׳ן וועג פון פראָגרעס. אָבער יעצט קומען געוויסע אויטאָריטעטען און זאָגען אַז וועגן דאָס קינד דערגרייכט די שול יאָהרען אין שוין אַ שפּעט. מען מוז אָנפאַנגען צו היטען זיינע צייטען וועגן ער איז נאָך אַן עופּה׳לע. דאָס מיינט בעפאַר ער הויבט אָן עטען אין שול.

די פאַטאָלאַגיע אָדער קראַנקהייטס־לעהרע פון צאָהן־פּוילען ווערט דערקלערט דורך פּראָפעסאָר מיילער. אַ גרויסער אויר־טאָריטעט, און זיין טעאָריע ווערט אָנגע־נומען ביי דער גאַנצער פּראָפעסיע. אין אַלע צייטונגען מיילער ווערען פון דער וועלט. אַז אַ טייל פון דער וועלט אַז אַ טייל פון דער אַרבייט ווערען פון פאַרפיהרט און פאַראומלייט. פיעלע פון די דאָזיגע „טמאים". ניט קוקענדיג אויף דער אומוויזריגער אַרבייט, זיינען נאָך געווען באַקאַנט אַלס חשוב׳ע בעלי־בתים אין דער געזעלשאַפט און פלעגען בעהאַל־טען זייערע מעשים אונטער דער מאַסקע פון אַנשטענדיגקייט.

די אידישע געזעלשאַפט אין אַרגענ־טינא איז מסיק אויפגעטרייסלט געוואָר־דען. באַלד ווי די פאַקטען זיינען בעקענט געוואָרען. דער פאַראיין פאַר דער אויס־ראָטונג פון פרויען האַנדעל איז געוואָרען אַקטיוו; די באַשולדיגטע מעשען אין אודאי די וואָס זיינען נעבאַפאַס געוואָרען בשעת זייערע הענט זיינען געווען באַ־נאָטען זיינען זינט דעמאָלט פאַראיבער. האָט זיך איבער דער גאַנצער אידישער וועלט געטומלעט מיט די „טמאים" אין אַרגענטינא. דאָס איז אַן אַרגאַניזאַציע פון פרויען־האַנדלער, וועלכע האָט אָנגעפיהרט אַ גאַנץ לעבהאַפטען און אַנטוויקעלטען מסחר מיט פרויען־מיידלעך.

דאָס וואָרט „טמא" איז אַ גאַנץ בע־קאַנטער טערמין. אידען ווייסען וואָס עס מיינט. אויף אידיש אָבער איז ניטאָ אַזאַ וואָרט. בשעת הדחק קענען איהר באַנוצען „אומריין", „שמוציג" און אַזוי ווייטער. אָבער עס ברענגט ניט אַרויס דעם גאַנצען זין פון העברעאישען וואָרט.

דערביבער טאַקע זיינען די דאָזיגע העסליכע, שמוציגע, אומווירדיגע באַשע־פענישען באַקאַנט אונטערן נאָמען „די טמאים". און דאָס אַרגענטינער אידענטום האָט פאַר'ן לעצטען האַלבען יאָהר־הונ־דערט, זינט אַן אינטענסיווע אימיגראַציע אין יענעם לאַנד האָט זיך ענטוויקעלט, געגוג גלייטען פון זיי.

אַזוי ווי אויף יעדער אַנדער געביט, אַזוי אויך דאָ, איז ווען איין אייד וויי־רינט, בעשולדיגט מען אַלע אַנדערע.

די אַלטע ערבות־געשיכטע, דער בלבול, וואָס איז אונז באַגעגענען פון־טריט לענג־אויס אונזער גאַנצער גלות־געשיכטע, אין אַרגענטינע, וואו דער האַנ־דעל איז געווען פאַרשפּרייט אין די „טמאים" האָבען געהאַט אַ מעגליכקייט ווערען טעטיג און ערפאָלגרייך, איז דער שאַנד־פלעק געפאַלען אויף אַלע אידען.

און ווי נאָך גרעסער איז געווען דער צער און טיעפער דער וועהטאָג, ווען עס איז באַקאַנט געוואָרען דער פאַקט, אַז די „טמאים", די שמוציגע פרויען הענדלער, האָבען אַ שטאַרקע אַרגאַניזאַציע, וואָס פיהרט אָן דעם האַנדעל אין אַלע טיילען פון דער וועלט און אַז טויזענטער אידי־אַ־אַ־אַ